

До разової спеціалізованої ради ДФ 35.051.123
Львівського національного університету імені Івана Франка
м. Львів, вул. Університетська, 1

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора економічних наук, професора, завідувача
кафедри адміністративного та фінансового менеджменту
Національного університету «Львівська політехніка»

Подольчака Назара Юрійовича

на дисертаційну роботу **Мазур Анастасії Вікторівни**
«Регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні»,
яка представлена на здобуття ступеня доктора філософії
з галузі знань 07 «Управління та адміністрування»
за спеціальністю 073 «Менеджмент»

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Розвиток стартапів та регулювання стартап-підприємництва популяризується останніми роками у наукових дослідженнях вітчизняних та зарубіжних науковців. Стартап-підприємництво активно розвивається у різних сферах економіки та з кожним роком все більше впливає на рівень інноваційності, залучення зовнішніх інвестицій в економіку країни, а в час повномасштабного російського вторгнення в Україну дозволяє також оперативно реагувати на нагальні військові та соціально-гуманітарні потреби.

У рамках представленої до захисту дисертаційної роботи проведено комплексне дослідження, спрямоване на вивчення регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні. Основною метою було поглиблення теоретико-методичних основ регулювання розвитку стартап-підприємництва, а також розроблення науково-методичних підходів і практичних рекомендацій щодо покращення екосистеми стартапів та стратегічних пріоритетів державного регулювання розвитку стартап-підприємництва. Отримані результати мають важливе значення для створення ефективного середовища для стартапів із врахуванням інтересів всіх сторін відповідно до рівнів регулювання. Тому дисертаційна робота Мазур Анастасії Вікторівни, присвячена регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні, є, безумовно, актуальною. Завдання такого дослідження коректно сформульовані та поетапно розкриті дисертантом, а саме: досліджено понятійно-категорійний апарат

стартап-підприємництва; висвітлено науково-теоретичні підходи управління стартапами та регулювання стартап-підприємництва через призму життєвого циклу; розглянуто теоретичні підходи до конструювання системи регулювання розвитку стартап-підприємництва; проаналізовано актуальну динаміку та чинники розвитку стартап-підприємництва в Україні, їх фінансово-економічні параметри; досліджено модель і специфіку регулювання розвитку стартап-підприємництва на різних рівнях в глобальній інноваційній системі; зроблено оцінку та порівняння параметрів розвитку регіональних стартап-екосистем в Україні; запропоновано заходи з покращення взаємодії суб'єктів екосистеми стартапів у політиці регіонального розвитку України.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, грантами. Дисертаційне дослідження виконано відповідно до затвердженої теми науково-дослідної роботи кафедри менеджменту Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України «Управління конкурентоспроможністю агропродовольчої продукції в господарській системі України» (номер державної реєстрації 0120U101814). Окремі результати дослідження було отримано у рамках виконання міжнародного проєкту «Партнерство університетів України та Німеччини з трансферу технологій» (German Ukrainian Technology Transfer University Partnership) за грантом Німецької служби академічних обмінів DAAD (ID 57449224), що реалізувався Львівським національним університетом імені Івана Франка в партнерстві із Вюрцбурзьким університетом Юліуса Максиміліана та Київським академічним університетом у 2019-2022 рр.

Наукова новизна одержаних результатів. Наукова новизна одержаних результатів полягає, зокрема, у вдосконаленні:

- теоретико-прикладних положень регулювання розвитку стартап-підприємництва як чотирирівневої системи державної й інфраструктурної підтримки, професійних об'єднань, а також підприємницького саморегулювання з розмежуванням регуляторних впливів на розвиток стартапів залежно від етапу їх життєвого циклу;
- комплексної моделі оцінювання регіональних стартап-екосистем через призму взаємодії інституцій підтримки розвитку стартапів на основі обробки відкритих даних щодо кількості заснованих стартапів і обсягу залученого фінансування методом багатofакторного порівняльного аналізу з використанням рейтингових коефіцієнтів і порівняльних структурних графів;
- прикладних підходів до налагодження взаємодії учасників регіональної стартап-екосистеми у моделі академічної платформи стартапів, що передбачає баланс

інтересів стартапів, бізнесу, держави, ЗВО, та вимірюється КРІ.

Ці наукові результати дозволять усвідомлено аналізувати, оптимізувати і розробляти заходи розвитку стартап-підприємництва через створення синергічних позитивних соціально-економічних ефектів в умовах війни, сприятимуть покращенню підприємницького клімату як для стартапів в Україні загалом, так і в контексті регіональної політики розвитку, з метою створення стартап-платформи повоєнного інноваційного відновлення України.

У поданій дисертації також набули подальшого розвитку:

- науково-теоретичні підходи в частині тлумачення сутності стартапів та стартап-підприємництва, доповнення диференціації у видовій класифікації та модифікації моделі життєвого циклу стартапів,
- концепція ієрархічної природи потреб, заснована на класифікації Маслоу, виявлення та обґрунтування взаємозв'язків між економічними процесами і тенденціями за допомогою моделювання чинників впливу на розвиток стартап-підприємництва в Україні,
- стратегічні засади державного регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні.

Ці результати є важливим внеском у розвиток наукових досліджень у напрямку дослідження національної екосистеми стартапів, та в розрізі кожного регіону України, а також розширюють наукові положення для подальшого дослідження стратегій розвитку стартап-підприємництва на різних рівнях в умовах змінного середовища.

Наукове та практичне значення роботи. Результати дисертаційного дослідження є важливими як з теоретичного, так і з практичного погляду. Рекомендаційні положення визначають можливість їх використання при розробці законопроектів, що регулюють розвиток стартап-підприємництва, а також для центральних та регіональних органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, які практично втілюють політику підтримки стартап-підприємництва. Зокрема, рекомендації щодо формування співпраці між органами місцевого самоврядування, малими підприємствами-стартапами, освітнім та комерційним середовищем для розвитку стартап-підприємництва, враховано при розробці Стратегічного плану розвитку Жашківської об'єднаної територіальної громади до 2027 року (довідка №79/01-05 від 01.06.2023, видана відділом економічного розвитку, містобудування, архітектури, ЖКГ, цивільного захисту та екології Жашківської міської ради Черкаської області); рекомендації щодо створення академічної платформи для стартапів у співпраці освіти, держави та бізнесу

враховано при розробленні програм підтримки стартапів, що релоковані або продовжують свою діяльність в Україні (довідка №5 від 01.09.2023, видана ЛКП «Центр підтримки підприємництва» Департаменту економічного розвитку Львівської міської ради);

Додатково, отримані результати розширюють і доповнюють теоретичні та практичні аспекти стартап-підприємництва і можуть бути використані у навчальній та довідковій літературі, а також в навчальних дисциплінах, пов'язаних із стартап-підприємництвом. Зокрема, навчальні форми та методи, викладені у дисертації, використовувалися в процесі вивчення ДВВС «Start-up менеджмент» у ЛНУ ім. Івана Франка студентами другого курсу бакалаврського рівня освіти (довідка №107 від 28.08.2023 та №2203-I від 28.08.2023); а рекомендації в частині розроблення методології проектноорієнтованого викладання стартап-дисциплін, розвитку міжнародного співробітництва з трансферу технологій, використання досвіду діяльності академічних та регіональних центрів інноваційного підприємництва Німеччини були використовуються у діяльності Наукового парку Львівського університету «Інновації та підприємництво» (довідка №01/23 від 30.06.2023). Схвальну оцінку отримали пропозиції автора щодо впровадження міжнародного досвіду у регулюванні стартап-підприємництва в Україні, з урахуванням досвіду Німеччини у процесі міжнародного наукового стажування за проектом «Партнерство університетів України та Німеччини з трансферу технологій» (№06/GUTT.USS/2022).

Загалом, практичні результати цієї роботи є вагомими для розвитку наукових досліджень у створенні ефективної системи регулювання стартап-підприємництва, та можуть бути використані для створення академічних платформ підтримки стартапів.

Повнота викладення матеріалу дисертації у наукових публікаціях. Основні положення дисертаційного дослідження викладено у 16 наукових працях, з яких - 6 наукових статей опубліковано у фахових виданнях України категорії «Б», дві англійські наукові статті – у закордонних фахових виданнях, в тому числі одна публікація дисертантки представлена в науковому виданні, що включено до наукометричної бази даних Web of Science. За результатами апробаційних виступів на восьми міжнародних та всеукраїнських наукових конференціях оформлені матеріали з тезами доповідей здобувачки.

Академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації у дисертації та зазначених наукових публікаціях, які могли би поставити під сумнів самостійний характер виконання дисертанткою представленої наукової роботи, не виявлено. Це дає змогу зробити висновок про дотримання вимог академічної доброчесності.

Структура та зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам. Дисертаційна робота відповідає вимогам наказу Міністерства освіти і науки України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації». Структура і зміст дисертаційного дослідження свідчать про те, що воно охоплює повний процес науково-дослідної роботи, який включає всі її етапи: від ідеї та розробки методології дослідження до аналізу отриманих результатів. Дисертаційну роботу представлено на 178 сторінках друкованого тексту за традиційною структурою, що включає: перелік умовних скорочень, вступ, три розділи, висновки, список використаних джерел та 9 додатків. Робота також містить 23 таблиці, 30 рисунків, які сприяють кращому сприйняттю отриманих автором результатів. У переліку використаних джерел є 268 найменувань.

Дослідивши та проаналізувавши текст анотації та основних положень дисертації Мазур А.В., можна засвідчити їхню відповідність. Анотація не містить інформації, яка була б відсутня у тексті дисертаційної роботи, та відповідає встановленим вимогам.

У вступі обґрунтовано актуальність теми дослідження, де враховано революційні зміни, повномасштабне російське вторгнення в Україну та важливість створення сприятливого середовища розвитку стартап-підприємництва в Україні. Дисертантка показує зв'язок роботи з науковою темою кафедри менеджменту економічного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка та темою міжнародного грантового проєкту. Сформульовано мету та завдання, об'єкт, предмет дослідження, методи дослідження, подано інформаційну базу дослідження. Висвітлено наукову новизну одержаних результатів, практичне значення, особистий внесок здобувачки, а також апробацію результатів дослідження, публікації та структуру і обсяг дисертації.

У розділі 1 дисертаційного дослідження авторка проводить огляд теоретико-методичних основ регулювання розвитку стартап-підприємництва. Через призму історичної ретроспективи наукового дослідження формування поняття «стартап» пропонує власне трактування цього поняття як у широкому, так і вузькому розумінні (с.43-44). Вбачається цікавим для наукового пізнання та дискусії у сфері управління стартапами та їх регулювання проведена дисертанткою видова систематизація стартапів через узагальнення основних класифікаційних ознак стартапів, виокремлення та характеристики окремі їх типів, а також запропонований власний підхід до ідентифікації різних видів стартапів, заснований на потребах засновників (с.47-53). Важливою теоретичною розробкою видається і дослідження управління стартап-підприємництвом, виходячи з концепції їх життєвого циклу, і відповідних

стратегій, пріоритетів, управлінських методик з акцентом на потребах і джерелах фінансування на різних етапах життєвого циклу стартапів (с.57-67). Як підсумок теоретичних досліджень у параграфі 3.1. було розроблено систему регулювання розвитку стартап-підприємництва як дієву чотирирівневу екосистему (мега-, макро-, мезо- та мікрорівні) з відповідними суб'єктами, об'єктами та інструментами взаємовідносин між ними (функціями, методами, правилами, нормами тощо).

У другому розділі дисертаційного дослідження Анастасія Мазур застосувала ретроспективу і проаналізувала регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні в розрізі виокремлення основних етапів цього розвитку та визначення головних перешкод розвитку та труднощів регулювання на кожному з них (с. 91-93). Окремо варто відзначити широту та глибину охоплення даних, що характеризують динаміку, структуру, чинники розвитку стартап-підприємництва з детальною аналітикою управління фінансуванням на сучасному етапі розвитку в глобальному вимірі. Насиченість та наочність відображення як результатів кількісного опрацювання даних для власних економетричних та соціометричних досліджень, так і узагальнення оброблених даних з відкритих джерел для підтвердження якісних тверджень є сильною стороною дисертаційної роботи загалом, а особливо її другого розділу (с. 95-97, 99-104, 106-108, 113, 126, 141-155). У дисертації якісно проаналізовані законодавчі акти, державні цільові програми на наявність та зміст норм, які регулюють розвиток стартап-підприємництва, а також їх практичну реалізацію, а особливо щодо фінансових механізмів, що є ключовим для практичного аспекту предмету дослідження. Логічним продовженням прагматики регулювання стартап-підприємництва в Україні стало дослідження стартап-екосистем на регіональному рівні регулювання. Застосування здобувачкою картографування (с. 151-155) дозволило здійснити порівняльний регіональний аналіз стартап-екосистем за областями та регіонами України на основі запропонованої системи кількісних показників, що дозволило відстежити втрати та загрози регіонів під впливом бойових дій та підсилило необхідність диференціювання підходів регулювання в часі війни та повоєнного відновлення.

Третій розділ дисертації присвячений напрямкам удосконалення регулювання розвитку стартапів в Україні. Дисертантка підійшла до розкриття цього питання через дослідження зарубіжного досвіду регулювання розвитку стартап-підприємництва в США, Ізраїлі та Німеччині і можливості його використання в умовах України (с.160-168). Пропозиції щодо удосконалення співпраці між основними суб'єктами екосистеми стартапів (держави, закладів освіти, стартап-підприємців та бізнесу) з акцентом на роль ЗВО та конкретні інституційні, міжнародні проєктні й фінансові форми підтримки, викликають довіру не лише з огляду їх наукової обґрунтованості, а

й зважаючи на те, дисертантка має практичний досвід участі у міжнародних проєктах і пише свої висновки щодо цього у роботі (с. 165-167, 174-177). Значну роль авторка дисертаційного дослідження приділила впливу повномасштабного російського вторгнення в Україну на зміну стратегічних орієнтирів державного регулювання діяльності стартап-підприємництва в Україні з огляду на регіональні особливості, перешкоди та проблеми (інфраструктурні, фінансові, безпекові тощо), пов'язані з війною (с. 184-190) та перспективи повоєнної відбудови з урахуванням глобальних цілей розвитку ООН та пріоритетних сфер міжнародного фінансування (с. 190-195).

Висновки, які містяться у дисертації, відповідають поставленій меті та завданням, а також підкріплені експериментальним матеріалом. Адже результати статистичних оглядів, графічних порівнянь різних аспектів сформуvala впевненість у важливості інноваційного підприємництва для розвитку та необхідності регулювання його розвитку через ієрархічну відкриту систему стимулів, інструментів та форм. Особливо позитивним є той факт, що автор не лише чітко розкриває наукову новизну отриманих результатів і можливості їх практичного використання, але також вказує на перспективи подальших досліджень у більш широкому спектрі. Матеріали, які містяться у додатках, підтверджують достовірність вихідних даних, проміжних розрахунків, параметри охоплення респондентів та результати опитування, а також практичне значення отриманих результатів.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків сформульованих у дисертації. Аналіз дисертаційного дослідження показує, що робота є змістовною та виконана з дотриманням єдиного стилю викладення матеріалу, а наведені в роботі дані мотивовані ходом дослідження і надають уявлення про його результати. Подані підсумки та висновки обґрунтовані результатами дослідження великого масиву даних і є об'єктивними, оскільки підтвердженні як теоретично, так і експериментально. Щоб забезпечити всебічний аналіз та обговорення результатів, дисертантка використала наукові публікації як вітчизняних, так і зарубіжних науковців, проаналізувала міжнародні нормативні документи, українські та зарубіжні законодавчі акти у сфері, статистичні дані з відкритих джерел. Основний текст дисертації відповідає поставленим завданням та має логічну структуру, що послідовно пов'язує всі пункти роботи. Авторка подала достатньо повну інформацію про джерела, методики та процес опрацювання даних, що дозволяє чітко зрозуміти суть проведених досліджень та отриманих результатів. Розширений перелік апробацій результатів свідчить про практичну важливість та

актуальність цих досліджень в обраній галузі, а також про широкий спектр застосувань отриманих знань.

Посилання у тексті дисертації відповідає списку використаних джерел, який оформлено відповідно до вимог. Високий рівень їхньої обґрунтованості забезпечується професійним вирішенням поставлених наукових завдань та відповідністю предметної спрямованості дисертації профілю спеціальності 073 «Менеджмент», а також апробацією одержаних результатів на міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференціях. Сукупність зазначених обставин дає змогу стверджувати про обґрунтованість і достовірність отриманих результатів дослідження. Таким чином, пропозиціям, розробкам та висновкам, які представлені в дисертації Мазур А. В., властива повнота та логічність викладення, достатній рівень обґрунтованості і достовірності, наукова новизна.

Дискусійні положення й зауваження щодо змісту та оформлення дисертації.

1. При здійсненні аналізу структури стартап-підприємництва в Україні було б доцільним використати класифікаційно-видову систематизацію стартапів, що була складена у теоретичному розділі (таблиця 1.2.). Дисертантка у розділі 2.1. використовує галузевий розподіл стартапів (рис.2.2. на с. 97 та рис.2.4. на с.100), який було би доцільно розширити за роками, та підкріпити структуру фінансування стартапів (с.101-104) класифікаційною ознакою за оціночною вартістю. Це дало б можливість більш узгоджено описати особливості створення стартапів в Україні та визначити перспективи розвитку у найбільш поширених видах стартапів.

2. В процесі проведення багаторівневого аналізу регулювання розвитку стартап-підприємництва України необхідним вбачається розширення застосування методу факторного аналізу, який авторка структурувала у табл.2.5 (с.111) щодо потенційних факторів впливу на розвиток системи регулювання розвитку стартап-підприємництва. Варто було б більшу вагу приділити зазначеним факторам у розробленій авторкою чотирирівневій системі регулювання стартап-підприємництва, дослідженню якої присвячено підрозділ 2.2, і таким чином надати більшого ступеня повноти і деталізації запропонованій таксономічній моделі регулювання розвитку стартап-підприємництва.

3. Авторка справедливо акцентує на важливості створення універсальної моделі академічної платформи для стартапів, а також презентує її концептуальну модель (рис.3.2., ст. 179). Проте для посилення обґрунтування присутності окремих елементів моделі та природи взаємозв'язків між ними, на мій погляд, доцільно було б запропонувати порівняння з іншими організаціями, які мають аналогічні напрямки

діяльності з підтримки стартапів в Україні. Це додало б практичної цінності моделі такої академічної платформи і уможливило б формулювання конкретних норм регулювання в системі національного та регіонального правового поля сприяння розвитку стартап-підприємництва.

4. Положенням, що має дискусійний характер, на мій погляд, є пропозиція з розроблення довгострокової стратегії підтримки українських стартапів для повоєнного відновлення (с. 193). В той час як авторка представляє якісний глибокий аналіз впливу війни на сучасне стартап-середовище за допомогою опрацювання даних методами економетрії та картографування (с. 188-190), довгострокова перспектива стратегування видається недостатньо переконливою через непередбачуваний хаотичний характер глобальних подій і множини можливих сценаріїв.

Однак, наявність дискусійних положень та зауважень не знижує загальної позитивної оцінки дисертаційного дослідження.

Загальний висновок про відповідність роботи встановленим вимогам.

Дисертаційне дослідження Мазур Анастасії Вікторівни «Регулювання розвитку стартап-підприємництва в Україні» виконане на високому рівні, тема є актуальною та отримані результати мають теоретичні та практичну цінність.

Дисертаційна робота відповідає за змістом, рівнем наукової новизни, практичним значенням та характером висновків галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент» та сучасним вимогам до оформлення дисертацій, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 р. № 40 «Про затвердження Вимог до оформлення дисертації», і затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12.01.2022 р. № 44 «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», а її автор – Мазур Анастасія Вікторівна – заслуговує на присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 07 «Управління та адміністрування» за спеціальністю 073 «Менеджмент».

Офіційний опонент:

доктор економічних наук,
професор,
завідувач кафедри адміністративного
та фінансового менеджменту
Національного університету
«Львівська політехніка»

Назар ПОДОЛЬЧАК